

УЧИТЕЛСКАТА ПРОФЕСИЯ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪДЕЩИ УЧИТЕЛИ ПО БИОЛОГИЯ (РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕДНО ПРОУЧВАНЕ)

Камелия Йотовска¹, Ася Асенова²

*Софийски университет "Св. Климент Охридски", Биологически факултет, Катедра
Методика на обучението по биология, бул. Драган Цанков № 8, 1164 София, България
¹ e-mail: kami_yotovska@abv.bg; ² e-mail: : asya_asenova@yahoo.com,*

TEACHING PROFESSION THROUGH THE EYES OF PRE-SERVICE BIOLOGY TEACHERS (RESULTS OF STUDY)

Kamelia Yotovska¹, Asya Asenova²

*Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Biology, Department of Biology education,
1164 Sofia, 8 Dragan Tsankov Blvd.
¹ e-mail: kami_yotovska@abv.bg; ² e-mail: asya_asenova@yahoo.com*

ABSTRACT

The purpose of this paper is to present the results of the essay analysis on: Why I want to become a teacher? There are discussed the skills for writing argumentative essay, attitudes towards the teaching profession of pre-service biology teachers at the Sofia University "St. Kl. Ohridski".

Key words: essay analysis, pre-service biology teachers, attitudes

В теорията и практиката на оценяването съществуват различни „прояви” на усвоените знания и умения, както и различни подходи за проверката им - репродуктивност, продуктивност, творческо прилагане на знанията и уменията, приложение в стандартни и нестандартни ситуации.

Един възможен вариант за творческо прилагане на знанията е академичното есе. Есето само по себе си е мисловен експеримент. Всяко есе е свободно структуриран текст, без задължителни схеми и предварителни модели, като водещо е творчеството и въображението на автора [1].

Академичното есе е творческа студентска научна разработка. При изготвянето му студента следва да покаже умения да аргументира дадена собствена теза, да доказва твърдение, да изгражда логически свързан текст, да следва изискванията за структурно изграждане [2].

Есето е вид разсъждение. По своята същност то е продукт на доказателственото мислене – всяко становище са подкрепя с аргументи, излага се и се обосновава определено мнение. При търсенето на аргументация водещ е асоциативният принцип – една мисъл спонтанно извежда друга, с която е свързана по някакъв признак. Ето защо изложението на есето се характеризира с индивидуален поглед към проблема, разнородност на аргументите, оригиналност [4].

Приложението на уменията за създаване на есе във висшите училища позволява диагностика на креативността и творческата нагласа на студентите. Писането на есе представя в най-голяма степен студента като автор, който има свой когнитивен и афективен стил.

Академичното есе дава възможност студентът да аргументира позицията си по определен въпрос, да изрази собственото виждане по даден проблем. Позицията, която авторът изразява, е лично негова, без да я адаптира към общоприетата позиция. Използването на есето дава възможност да се изрази едно мнение, което да се отстоява. Есето като жанр позволява свобода на мисленето, свободно заявяване на позиция. Важно място в есето заема личния опит на автора. Проблемът се пречупва през индивидуалния му светоглед и чрез това още по-силно се

изразява личното мнение. Същността на есето е в разсъждението, постигнато чрез дълбочината на мисълта и емоционалната съпричастност [1].

В практиката си традиционно използваме академичното есе, като творческа научна разработка на студентите, бъдещи учители по биология, чрез която се обосновава индивидуалната им позиция. Целта на настоящата статия е да представи резултатите от анализа на аргументативно есе на тема „Защо искам да стана учител?“. В него студентите, бъдещи учители по биология представят доказателства и аргументи с цел доказване на тезата „Искам да стана учител по биология“. Изследването е проведено в периода 2012-2014 г. и обхваща 42 студенти от специалностите Биология и химия, География и биология и Биология на английски език в Биологически факултет на СУ ”Св. Климент Охридски“. Студентите продуцират есетата в рамките на упражненията по дисциплината Методика на обучението по биология.

Изготвихме план-схема за оценяване на постиженията с два основни центъра: оценка на съдържанието на есето и структурата на есето (формално-езикови и технически критерии). Използваме аналитичния подход. При него отговорът на въпроса „Защо искам да стана учител?“ се анализира предварително, като се определят неговите характеристики. Студентите трябва задълбочено и цялостно да изследват позитивите на учителската професия и да разгледат всички „плюсове“. Именно те са част от критериите за оценяване, като по този начин определяме основните аспекти на очаквания отговор. Това е съдържателната част на есето, която дава информация какви конкретни елементи трябва да бъдат обхванати от студентите. Тя е част от специално разработената от нас система от критерии за оценяване, която се прилага в еднаква степен за отговорите на всички студенти [1]. Критериите за оценка са известни на оценяваните. Това е с цел студентите да организират своите отговори в съответствие с изискванията на изпитващия и за да се повиши валидността на оценката, както и за саморефлексия.

Важен елемент от системата за оценяване е определянето на стандарт за изпълнение. Това е приемливото минимално ниво на знания и умения, които студентите трябва да демонстрират, за да са постигнали определените цели. В хода на проверката оценяваме адекватността на нашия образец върху извадката от отговори на студентите и при нужда го прецизираме [4].

Работата се оценява отделно по всеки отделен критерии, който носи определен брой точки. Крайната оценка (тестов бал) формираме като сума от точките по всеки критерии. След това трансформираме тестовия бал в шестобална оценка, съгласно системата на оценяване в РБългария [1].

Какво показва анализът на резултатите?

В уводната част студентите използват най-често цитат – в 36% от есетата или чрез повествование – 32%. По-рядко използван подход за увод е реторичен въпрос (14%) или използване на конкретен факт (10%).

Цитат: „Аз не мога да те науча, аз мога само да ти помогна да изучиш себе си“ Брус Лий” Теодора Ц.

„За да бъдеш добър преподавател, необходимо е да обичаш това, което преподаваш, и тези, на които преподаваш!“ Мила П.

Повествование: „Пътят на учителя и на неговата професия в историята е крайно интересен. В този път има възход, дори и върхове, когато учителят е най-търсената и уважаваната от всички личност. Има и спадове... Срещат се и моменти когато е неудобно да се признае принадлежността към учителската професия. Учителската професия има социален, комплексен и творчески характер. Тя е една от вечните човешки професии. Без нея е немислимо съвременното общество. От качеството на учителския труд до голяма степен зависи ефективността на всички социални структури, тъй като учителят се явява мост между поколенията.“ Ава Д.

Реторичен въпрос: „Какво е за мен учителската професия? Да стана ли учител или не?“ Яница К.

Факти: „Негативните тенденции в системата на средното образование се задълбочават, показват анализите в стратегията за развитие на кадрите, приета от кабинета. Обещанията на ред правителства от 2007 г. насам за привличане на млади кадри към професията се оказват напразни. Делът на учителите до 34 г., вместо да се увеличава, намалява и от 15% през 2007 г., през 2013 г. година вече е 9.9 на сто.“ Кристианна Т.

Общото впечатление е, че като цяло уводна част на студентските есета успява да предизвика вниманието на читателя и да го ориентира за съдържанието и посоката на развитие на есето.

Основната, водеща, мисъл на есето, която изразява и разкрива целта е тезата. Анализът показва, че тя е ясно формулирана в 66% от есетата и определя посока на есеестичното изложение. Прави впечатление, че 18% от студентите са работили върху антитезата „не искам да стана учител по биология“. В подкрепа на антитезата е и основната част на тези студентски есета с адекватни изложение, доказателство и аргументи.

Откъс: „За мен учителската професия е една от най-отговорните, важните и трудните, а в същото време е една от най-неблагодарните, нископлатените и неуважаваните в сбърканата ни държава. В мен все повече се загнездва усещането, че системното безхаберие на държавата-моща кара учителите-Дон-Кихотовци да се борят с вятърните мелници на нежелаетелите да се учат, невъзпитани и профанизирани чалга поколения, които като вълни започнаха да заливат училищата след средата на 90те години на миналия век. Чудя се как всичко се е сринало изведнъж?“ Галина Т.

„Докато през Възраждането фигурата на учителя е била високоуважавана и важна в общественния живот, то днес се наблюдава точно обратното – преподавателите са смятани от повечето родители за длъжни да възпитат децата им и магически да ги направят свръхинтелигентни. Всъщност, не! Не е важно да са интелигентни, а само да имат високи оценки, за да влязат в по-престижна гимназия или университет, където да се повтори същият порочен кръг. А, да не даде Господ, детето да се прибере с ниска оценка или забележка! Тогава, грижовните родители се юрват да искат обяснения от „даскала“, защо той не е научил на нищо отрочето им!“ Таня Г.

В 74% от есетата изложението е свободно, но като цяло организирано логически и целенасочено. Основната част е структурирана правилно в параграфи и абзаци. Доказателствата са събирани от различни източници – научна литература, научно-популярна литература, медии, интервюта с учители, ученици, родители. Есетата се откличат с подчертана емоционална ангажираност на студентите (88%). Студентите привеждат факти, изказват мнения, оценяват аргументи и ги ранжират, успешно, оценяват силени или слаби аргументи „за“, респ. „против“ учителската професия.

В есетата на тема „Защо искам да стана учител по биология?“ най-често използваните модели за организация на основната част са причина – следствие (28%), въпроси - отговори (посочва се същността на проблема, след което се предлагат едно или няколко решения) (24%) и възходяща или низходяща градация на аргументите (22%). По-рядко студентите прилагат хронологичен ред (12%) и модела от общото към частното и обратно (10%). Прави впечатление, че в студентските работи не се използва моделът сравнение и противопоставяне на учителската професия с други професии, който изисква открояване на сходствата и различията. Това най-вероятно е продиктувано от спецификата на учителския труд.

Основни акценти в есетата, организирани по моделите причина-следствие и въпроси-отговори са: финансово и информационно-техническо обезпечаване на процеса на обучение и образователната система като цяло; образование и продължаваща квалификация; механизмите за оценяване и самооценяване на учителския труд; равнопоставеност и конкурентност на дипломите от различни висши училища и форми на обучение (следдипломна квалификация,

магистърски програми за неспециалисти и др.); стимули от различен характер и политики за привличане и задържане в училище на младите учители; осигуряване на възможности за професионалното им развитие и израстване; мотивацията на учениците; взаимоотношенията учители – ученици - родители.

Гореизброеното до голяма степен корелира със заложеното в приетата през м. май 2014 г. Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014-2020 г.). Стратегията предвижда създаване на единна нормативна уредба за държавно регулиране на първоначалната подготовка, за продължаващата квалификация и за професионалното развитие на педагогическите кадри. Основен център в нея е актуализирането на учебни планове и учебни програми на висшите училища, по които се обучават студенти за придобиване на професионална квалификация „учител”, съгласуване на продължаващата квалификация на педагогическите кадри по професионална подготовка с изискванията на бизнеса, както и разработване на система на модул принцип за дистанционно обучение на педагогическите кадри.

Националната стратегията предвижда въвежда единна система за контрол при подготовката, продължаващата квалификация на педагогическите кадри, както и система за контрол на качеството на труда, професионалното и кариерното развитие, водеща до диференцирано заплащане на педагогическите кадри и до включване на учителската професия в списъка на регулираните професии в Република България [3].

По-голяма част от студентите (64%) избягват общите констатации. Чуждите идеи са ясно разграничени от собствените, а те от своя страна са логически съгласувани помежду си (76%). Доказателствата „за”, респ. „против” учителската професия са ясни, значими и разнообразни (72%). Ще илюстрираме с няколко извадки от студентските есета:

„За да бъдеш учител – или го носиш в себе си, или не. Най-хубавото е, че всеки ден се срещаш с млади хора, които ти помагат да виждаш света от друг ъгъл. Осмислят живота ти, виждаш ги как растат, как се развиват и им помагаш по пътя. Когато от другата страна виждаш разбиране, отзивчивост и признание, разбираш, че всичко си е струвало и се стремиш да дадеш още, най-доброто от себе си и да помогнеш на децата да се изградят като характери и като достойни личности в обществото.” Ава Д.

„Учителската професия е необходима! На кого ли? На децата, които търсят признание за своите постижения или пък път за развитие; на родителите, които искат някой да се грижи и да възпитава децата им, когато те не са наоколо; на всички, които искат да усъвършенстват себе си като придобият нови знания или умения. Учителят е необходим авторитет в ежедневието на едно дете, той е външен коректив, който играе една от главните роли в процеса на изграждане на личността. Учителят е носител на прогреса и в ежедневието си се сблъсква с много съдби, някои от които белязва за цял живот. Той може да моделира позитивно и конструктивно мислене и по този начин да окаже влияние върху развитието на обществото, в което се ражда, живее и умира.” Христина С.

„В подкрепа на следващия аргумент ще използвам думите на Пипи: „То наистина не си заслужава да порастваш. Големите хора никога не се забавляват. Имат купища неприятни работи”. Това е почти неизбежно... Но друго предимство на учителската професия е всекидневното общуване с младите хора. Учителят си остава вечно млад. Неговият дух никога не умира.” Теодора Ц.

„Учителите, от своя страна, в повечето случаи отказват да дадат обяснение за това как са оценили учениците, сякаш пазейки някакво тайно сакрално знание, и започват да обвиняват родителите, че не са си възпитали децата, а очакват от учителите чудеса.” Петър П.

Заклученията обобщават основните аргументи, с които е защитена тезата на есето (78%). Заклученията са убедителни (84%), което подсилва общото впечатление, че съчинението е пълно, цялостно и завършено. В част от тях (24%) се повтарят основните изводи, изречения

или извадки от изложението. В по-голяма част от работите (64%), обаче, студентите демонстрират умения за обобщаване.

Пример: „Казват, че да бъдеш учител е призвание. Наистина е така! Трябва да можеш да разказваш увлекателно, да поднасяш информацията достъпно, да бъдеш справедлив, като същевременно проявяваш разбиране и уважение към учениците, за да може самият ти да получиш същото и да изградиш авторитет. Трябва да обичаш предмета си, да търсиш актуална и полезна информация в сферата на биологията, за да може да разпалиш любопитството у тези, които са демотивирани и да стимулираш интереса и желанието за работа у вече мотивираните. Никак не е сложно, трябва само да си компетентен, информиран, представителен, интересен, всеотдаен, вдъхновяващ, справедлив, да си едновременно педагог, психолог, учен, художник, писател, адвокат, родител... И, разбира се, да обичаш децата. Е, аз бих искала и вярвам, че ще се справя! Чакам с нетърпение да вляза в училище!” Христина С.

Пример: „Надявам се, никога да не ми се налага да работя нещо, което не харесвам, защото това е много демотивиращо и безперспективно. Още не мога да определя с какво бих искала да си изкарвам прехраната в бъдеще, но със сигурност знам, че искам да работя за България и в България. Мечтая да мога да се издържа сама и да имам перспектива за развитие, а за мен, нито едно от двете не се вписва в професията учител. Поне не в България. Не смятам, че нервното напрежение, ниските заплати, липсата на перспектива и признание, лошата материална база в болшинството училища биха ми се отразили добре.” Галина Т.

Като цяло прави впечатление добрият стил на есетата. Те са написани грамотно, използвани са разнообразни, синтактични структури. Отличават се с умел изказ, богатство на фразата и „жив” език, използвани са различни художествени изрази и средства – антитеза, сравнения, градация. Есетата са с правилна пунктуация, правопис.

Най-често срещаните грешки при изследваните академични есета на тема „Защо искам да стана учител по биология?” са: селективно преписване (34%); прекомерно разширяване на темата (28%); повторение основните изводи, изречения или извадки от изложението (24%).

Заклучение

Есето като литературна форма е освободено от ограниченията на жанровите рамки. То дава възможност за разсъждения на студентите върху причинно-следствени връзки; житейски и научни примери; съпоставяне и/или противопоставяне на факти, признаци, явления; мисли на известни хора. Есето изразява личното мнение, собствената представа и гледна точка по избрана тема. В подготовката на бъдещи учители по биология есето се прилага като специфичен начин на мислене и отношение към света, както и като инструмент за мотивация и оценка на обучаваните.

Литература:

1. Асенова А., К. Йотовска, 2011. Ключовите компетенции на учителя по биология в контекста на електронното обучение, Изд. Д. Убенова, С., с.156
2. Мавродиева, И., 2005. Академично писане – Изграждане на успешни писмени и устни умения в процеса на академичната комуникация. С.
3. Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014-2020 г.), МОН, www.mon.bg/?h=downloadFile&fileId=3419.
4. Yotovska, K., A. Asenova, 2013. The essay as a tool for motivation and evaluation of students (future teachers in biology), Bulgarian Journal of Agricultural Science (BJAS), Agricultural Academy, 19.2: 293-296.
5. <http://testing.byu.edu/info/handbooks/WritingEffectiveEssayQuestions.pdf>